

KUZHEY KIBRIS TÜRİK CUMHURİYETİ'NİN TÜRİK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA (TDT) GÖZLEMCI ÜYELİĞİ: ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

TDT'de gözlemci üyelik statüsünü iktisap etmesi KKTC'nin uluslararası alanda etkin bir rol oynaması için atılmış bir adım niteliğindedir.

İlayda Eray

Araştırma Görevlisi, Harp ve Silahlı Çatışma Hukuku Anabilim Dalı, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Kuruluş sürecinin başlangıcı 1992 yılına kadar uzanan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), 3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması¹ ile Türkçe Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi adıyla kurulmuştur. 12 Kasım 2021 tarihinde düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi'nde devlet başkanları tarafından kabul edilen İstanbul Bildirisi² ile Türkçe Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin adının Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. TDT'ye üye devletler Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan ile gözlemci üyeleri Türkmenistan ve Macaristan'dır.

TDT, ortak tarih, kültür ve dil gibi bazı müşterek temel unsurlara sahip olan devletlerin bir araya gelmesi ile vücut bulmuş bir uluslararası örgüttür. Türkiye, bu unsurları bilhassa barındıran KKTC'nin de TDT'ye gözlemci üyeliği yönündeki iradesini uluslararası arenada çeşitli zamanlarda ortaya koymuştur. Netice itibarıyla KKTC, 11 Kasım 2022 tarihinde Semerkant şehrinde gerçekleştiren TDT 9. Zirvesi sonucunda Semerkant Bildirisi ile TDT'ye gözlemci üye olmuş ve diğer gözlemci üyeler olan Türkmenistan ve Macaristan'ın yanındaki yerini almıştır.

TDT'de gözlemci üyelik statüsünü iktisap etmesi KKTC'nin uluslararası alanda etkin bir rol oynaması için atılmış bir adım niteliğindedir. KKTC keza, Türk dünyasında önemli işlevleri bulunan ve uluslararası örgüt niteliğindeki Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı'nda³ (TÜRKSÖY) da hâlihazırda gözlemci üye olarak bulunmaktadır. TÜRKSÖY'un kuruluş sürecinde de önemli faaliyetlerde bulunan KKTC'nin bu örgüte gözlemci üyeliği 1994 yılında gerçekleşmiştir. TDT'ye üye devletlerin parlamentoları arasındaki işbirliğini derinleştirmek amacıyla kurulmuş bir parlamento örgütü olan Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi⁴ (TÜRKP) Genel Kurullarında da KKTC'nin üyeliği meselesi gündeme gelmiştir.⁵ Bu konuda henüz somut bir adım atılmamış olsa da KKTC Meclis Başkanı'nın 2018 ve 2019 yıllarındaki TÜRKP genel kurullarına konuk olarak davet edilmiş ve katılmış olması⁶ üyeliğin gerçekleşmesi yönünde bir istek ve iradenin mevcut olduğunun önemli bir göstergesidir.

Ne var ki, KKTC'nin uluslararası toplum tarafından bir devlet olarak tanınması konusundaki tartışmalar devam ederken TDT'ye gözlemci üyeliği birçok devlet ve uluslararası örgüt tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Eldeki çalışmada KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliğine uzanan süreç ile uluslararası toplumun bu neticeye tepkileri ve konunun uluslararası hukuk matematiğindeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır.

TDT'ye Üyelik: Usul ve Statüler

Nahçıvan Anlaşması'nın 1. maddesinde de belirtildiği üzere TDT, "uluslararası bir kuruluş" niteliğine sahip bir işbirliği mekanizmasıdır. Bu mekanizma, Anlaşma'da belirtilen amaçlarını yerine getirmek üzere kurulmuş organlara sahip ve ayrı bir uluslararası kişiliği bulunan bir uluslararası örgüt niteliğindedir⁷ (uluslararası hukukta da genel kabul, uluslararası örgütlerin hukuki kişiliklerinin bulunduğu yönündedir). Uluslararası hukuki kişiliği bulunmasının neticesi olarak Nahçıvan Anlaşması'nın 10. maddesi'nde de belirtildiği üzere TDT, anlaşmalar yapabilir, mülk edinebilir ve edindiği mülkü elden çıkarabilir, mahkemelere davacı veya davalı olarak katılabilir, banka hesabı açıp nakdi varlıklar üzerinde işlem yapabilir.⁸

Uluslararası hukuk uyarınca ayrı bir uluslararası hukuki kişiliği bulunan uluslararası örgütler ile bu örgüt etrafında toplanmış devletler arasında bir temsil ilişkisi mevcuttur. Bu ilişkiyi belirginleştiren müessese ise uluslararası örgütlere üyeliktir. Uluslararası örgütlere üyelik meselesinde öncelikle belirtilmesi gereken husus, her örgütün kendine has üyelik usulleri bulunduğuudur.

Uluslararası örgütler, kurucu anlaşmalarında üyelik için bazı kriterler belirleyip bu kriterleri karşılayan devletlerin üyeliklerini kabul etmektedirler. Ayrıca uluslararası örgütler, üye devletlerin özel bazı standartları sağlamalarını isteyebilirler. TDT'ye üyelik için aranan kriterlerden birinin Türk dili konuşan ülkelerden olma kriteri olması bu duruma örnektir.⁹ Bu nedenle, bir devletin üyeliğinin kabul edilmesi, her örgütün ayrı ayrı kriterlerine ve kurallarına uygun olup olmadığına bağlıdır. Üyelğe ilişkin düzenlemeler örgütten örgüte değişiklik göstermektedir. Örneğin, BM Şartı'nın 4. maddesi uyarınca Anlaşma'nın getirdiği yükümlülükleri uymayı kabul eden devletler BM'ye üye olabileceklerdir.¹⁰ Dolayısıyla uluslararası örgütlerin ve devlet niteliğinde kabul edilmeyen diğer entitelerin BM'ye üyeliği mümkün değildir.

Uluslararası örgütlere üyelik tam üyelik şeklinde olabileceği gibi gözlemci üyelik statüsünün verilmesi ile de gerçekleşebilir. Böylelikle devletler, değişik usul ve şartlarla gerçekleşen tam üyelik olmadan da uluslararası örgütlerle sıkı ilişkiler kurabilmektedir. Üyelik şartlarını sağlamayan veya ulusal mevzuatında üyelik için bir engeli bulunan devletler gözlemci üyelik statüsü ile oy hakkı bulunmasa da örgütün bazı organlarındaki çalışmalara katılma hakkı elde etmektedir.¹¹ Bu statü sayesinde, uluslararası örgütün kurucu anlaşmasında düzenlendiği çerçevede kendilerine verilen haklardan yararlanabilmektedirler. Uluslararası örgütler, üyelğe

Hâlihazırda KKTC'nin bir devlet olarak tanınması meselesi tartışılmaya devam ederken, TDT'ye gözlemci üyeliği birçok devlet ve uluslararası örgüt tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

alternatif olan yolları kurucu anlaşmalarında belirlemekte olup üyelik statüsü ilişkisi tam üyelik ve gözlemci üyelik statüsünün yanında bazı özel enstrümanlarla da kurulabilmektedir.¹²

TDT tarafından devletlere, uluslararası örgütlere ve uluslararası forumlara gözlemci üye statüsü verilebilmektedir.¹³ Nitekim TDT'nin kurucu üyeleri olan Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'ın yanında Türkmenistan, Macaristan ve KKTC, TDT'de gözlemci üye olarak yer almaktadırlar. Devletlere gözlemci üye statüsü verilmesinin kapsamı her örgütte değişiklik gösteren özel koşullara bağlanabilmektedir. Bu doğrultuda Anlaşma'nın idarî hususlarına ilişkin yönetmelik olan "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Çalışma Esasları"nın 4. maddesi¹⁴ gözlemci üye statüsünü düzenleme altına almıştır. Bu maddeye göre gözlemci üye statüsü almak isteyen bir devlet, uluslararası örgüt ya da forum, gözlemci üye olmak yönündeki beyanı ile TDT'ye üye devletlerin onayına tabi olmak şartıyla Dönem Başkanı'na başvurabilecektir. Bu yöndeki başvurunun Devlet Başkanları Konseyi tarafından kabul edilmesinin ardından gözlemci üye statüsü verilecektir.

Nahçıvan Anlaşması'nda belirtildiği üzere gözlemci üyelerin, aksine karar alınmadıkça Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Kıdemli Memurlar Komitesi'ne katılma hakları olmakla birlikte bu organların toplantılarında oy kullanma hakları bulunmamaktadır. Bununla birlikte Dönem Başkanı tarafından gözlemci üyelere toplantılarda konuşma yapmak, uzman düzeyinde toplantı tartışmalarına katılmak ve belirli gündem maddeleri hakkında yazılı beyanlarda bulunmak üzere yetki verilebilecektir. Ayrıca gözlemci üye statüsü, Devlet Başkanları Konseyi tarafından askıya alınabilecek ya da sonlandırılabilir.¹⁵

KKTC'nin TDT'ye Gözlemci Üyeliğine Uluslararası Tepkiler

Hâlihazırda KKTC'nin bir devlet olarak tanınması meselesi tartışılmaya devam ederken, TDT'ye gözlemci üyeliği birçok devlet ve uluslararası örgüt tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği (AB) Dış İlişkiler Servisi, KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği ile ilgili olarak 12 Kasım 2022 tarihli beyanında, AB'nin Türkiye'nin uluslararası alanda tanınmayan, kendi ifadesiyle, ayrılma yanlısı Kıbrıs Türk varlığının TDT'ye

gözlemci olarak kabul edilmesine ilişkin açıklamalarını reddettiğini belirtmiştir. Ayrıca, anılan kararın TDT üyelerinin de açıkça önem atfettiği toprak bütünlüğü ilkesi ile BM Şartı'na aykırılık teşkil ettiği ifade edilmiştir.¹⁶ Önceki beyanlarında da görüleceği üzere AB, BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayanmak suretiyle uluslararası hukuk kişisi olarak yalnızca Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımaktadır. AB Dış İlişkiler Servisi anılan beyanın devamında, ayrılma yanlısı Kıbrıs Türk varlığının uluslararası alanda tanınmasını herhangi bir şekilde kolaylaştıracak veya destekleyecek herhangi bir eylemin, BM himayesinde çözüm müzakerelerinin başlamasına elverişli bir ortam yaratma çabalarına ciddi şekilde zarar vereceğini belirtmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı anılan beyana yönelik cevabında bu açıklamayı reddettiğini ifade etmekle birlikte TDT Zirvesi'nde oybirliği ile alınan karar sonucunda KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliğinin Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Kıbrıs Türklerinin doğal bir hakkı olduğunu belirtmiştir. Dışişleri Bakanlığı anılan cevabında Kıbrıs sorunu ile ilgili şunu söylemiştir:

Kıbrıs Adası'nda adil, kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm ancak Kıbrıs Türk halkının 1963'ten beri gasp edilen müktesep egemen eşitliğinin ve eşit uluslararası statüsünün tescil edilmesiyle başlayacak bir sürecin ardından sağlanabilir. Bunun için uluslararası toplumun artık Kıbrıs Rum tarafını Ada'nın tek sahibi olarak gören tavrından vazgeçmesi ve KKTC'yi tanınması gerekir. Türkiye her hal ve karda, KKTC'nin yanında durmaya ve tüm uluslararası platformlarda Kıbrıs Türkünün sesi olmaya devam edecektir.¹⁷

KKTC Dışişleri Bakanlığı ise AB Dış İşleri Servisi'nin beyanına cevabında, anılan beyanın, AB'nin Kıbrıs sorununun sadece tarafı olmadığını değil, Kıbrıs Türk halkının tüm kazanılmış hak ve çıkarlarına karşı olduğunu da açık bir göstergesi olduğunu ve Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin hakkının görmezden gelindiğini ifade etmiştir.¹⁸

AB'nin yanında çeşitli devletler de KKTC'nin TDT'de gözlemci üye statüsüne karşı benzer yönde reaksiyonlar göstermiştir. Söz gelişi, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada TDT'nin KKTC'ye gözlemci üye statüsü vermesi yönündeki kararının reddedildiği ifade edilmiştir. ABD Dışişleri sözcüsü bir basın toplantısında sorulan soruya cevaben, "Türk Devletleri Teşkilatı'nın uluslararası tanınırlığı olmayan bir oluşumu gözlemci olarak kabul etme kararından dolayı üzüntü duyuyoruz. Bu karar toprak bütünlüğü ilkesine ve BM Şartı'na aykırıdır. ABD, Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetini adanın tek meşru hükümeti olarak tanıyor." şeklinde yanıt vermiştir.¹⁹

Benzer şekilde, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından 11 Kasım 2022 tarihinde yapılan açıklamada KKTC'nin TDT'ye gözlemci üye statüsüyle ilgili olarak

Türk yetkililer tarafından yapılan açıklamalar kınanmıştır. Ayrıca Yunanistan Dışişleri Bakanlığı açıklamasında sözde devleti (İng. *pseudo-state*) kabule yönelik herhangi bir girişimin, uluslararası hukuk ile BM Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 sayılı Kararlarının açık ihlalini teşkil edeceği belirtilmiştir. AB gibi önde gelen uluslararası örgütler ile ABD gibi politik etki alanı geniş devletlerin, özde KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği hususunda genelde ise Kıbrıs konusuna ilişkin olarak açıklamaları adeta bir klişe haline almıştır. Bu açıklamalar şu ortak anlayışı bildirmektedir:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ilgili Kararları temelinde ve Avrupa müktesebatıyla uyumlu, adil ve uygulanabilir bir çözüm, yani iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyona ulaşılmasına yönelik çabalar desteklenmelidir.

Uluslararası Hukuka Göre KKTC'nin TDT'ye Gözlemci Üyeliği

ABD, Yunanistan ve AB'nin KKTC'nin gözlemci üyeliği konusundaki tepkilerinin kesişim noktası KKTC'nin bir devlet niteliğinde olmadığı iddiasıdır. Bu iddianın aslı, uluslararası hukuktaki tanıma kurumundaki kurallar aracılığı ile tespit edilmelidir.

Devletlerin tanınması müessesesinin uluslararası hukuk içerisindeki teorik yerinin pratikte siyasi etkilerle şekillendiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Kelsen'in de ifade ettiği gibi tanıma, siyasi ve hukuki olmak üzere iki farklı eylemi ihtiva etmektedir.²⁰ Bununla birlikte eldeki çalışma bakımından tanıma hususunun siyaset bilimi ile açıklanmasından ziyade bu konunun hukuk matematiğindeki yerinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için ilk bakılması gereken, uluslararası hukukun aslı kaynakları olan ve uluslararası hukuka göre bağlayıcı nitelikteki uluslararası anlaşmalar ile devletlerin teamül hukukudur.

Devletlerin hak ve görevlerine ilişkin teamül kurallarını içeren 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi'nin 1. maddesi²¹ uluslararası hukuka göre devlet olmaya ilişkin bazı şartlar içermektedir. Buna göre bir devletin kalıcı bir nüfusu yani milleti, üzerinde etkin kontrol sağladığı ülkesi, hükümeti ve diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi bulunmalıdır. Bununla birlikte Montevideo Sözleşmesi'nin 3. maddesi diğer devletler tarafından henüz tanınmamış olsa da bir devletin siyasi varlığının bundan bağımsız olarak bulunduğunu belirtir. Tanınmadan önce bile devletin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunma, korunmasını sağlama hakkı mevcuttur. Tanıma ile ilgili baskın olan iki görüş, 'kurucu görüş' ve 'beyan edici görüş'tür. Beyan edici görüşün etkin olduğu anılan Sözleşme'de belirtildiği üzere, devlet olmanın şartları arasında tanıma müessesesi yer almamaktadır. Tanıma, süregelen fiilli durumu açıklamaktan ibarettir. Bu tarif, beyan edici görüşün özeti

niteliğindedir. Tanıma hususundaki diğer bir görüş olan kurucu görüşe göre ise bir entitenin milleti, üzerinde etkin kontrol sağladığı ülkesi, egemenlik yetkisine aracı olan hükümeti ve diğer hukuk kişileriyle ilişkilere girebilme kapasitesinin bulunması ona devlet niteliğini kazandırmak için yeterli olmamaktadır.²² Devlet niteliğinin kazanılması için diğer devletler tarafından tanınmış olması da gerekmektedir.²³

Aynı Sözleşme'nin 7. maddesine göre tanıma, açık olabileceği gibi tanıma niyetini belli eden bir eylemden kaynaklanarak zımni olarak da gerçekleşebilir. Açık tanıma bir devletin başka bir devleti tanıdığı yönünde beyanını içeren bir bildirim yoluyla gerçekleşebilirken, zımni tanıma iradesi diğer devlet ile siyasi ilişkiler kurmak gibi eylemler ile gösterilebilir.²⁴ Ayrıca devletlerin tanınması konusunda *de facto* (fili) ve *de jure* (hukuki) tanıma ayrımları da mevcuttur. *De jure* tanımaya giden süreçte bir basamak olan *de facto* tanıma, bir devleti tanımaya şüpheyle yaklaşan devletlere tanımayı geri alabilmeleri yönünde bir güvence sağlamaktadır. Her ne kadar *de facto* tanıma ilk bakışta hukuki bir işlem gerektirmiyor gibi gözükse de *de jure* tanıma kadar kesin bir tanıma anlamına gelmemekle birlikte hukuki bir işlemin varlığını gerektirmektedir.²⁵ Bununla birlikte *de jure* tanıma, devletin tanınmasında son aşamadır, geri alınamaz.²⁶

Bir devletin başka bir entiteyi devlet olarak açık bir işlem ile tanıması durumunda herhangi bir şüphe oluşmazken zımni tanıma durumu için tanıma niyetinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu noktada ortaya çıkan ve uluslararası hukukun cevaplama gereken bazı sorular gündeme gelir. Bunlardan ilki bir devletin, tanımadığı bir devlet ile aynı uluslararası örgüte üye olması zımni tanıma anlamına gelebilir mi; bu durumda tanıma niyeti ortaya koyulmuştur diyebilir miyiz, sorusudur. İkinci soru ise, bir devletin diğer devletlerle ilişki kurma kapasitesine sahip olmakla birlikte uluslararası toplumun çoğunluğu tarafından tanınmaması bu kapasitenin kullanımını ne ölçüde etkileyecektir, sorusudur. Bu soruları konumuz bakımından KKTC'yi ele alarak uyarlayacak olursak karşımızdaki sorunsal, yalnızca Türkiye'nin tanıdığı, bununla birlikte devlet olmanın bütün şartlarını yerine getiren bu devletin uluslararası bir örgüt olan TDT'ye gözlemci üyeliğine uluslararası hukukun cevaz verip vermediğidir. Ayrıca KKTC'nin TDT'ye gözlemci

ABD, Yunanistan ve AB'nin KKTC'nin gözlemci üyeliği konusundaki tepkilerinin kesişim noktası KKTC'nin bir devlet niteliğinde olmadığı iddiasıdır. Bu iddianın aslı, uluslararası hukuktaki tanıma kurumundaki kurallar aracılığı ile tespit edilmelidir.

üyeliğinin TDT'ye üye olan diğer devletler açısından nasıl bir sonuç doğurduğu da irdelenmesi gereken bir konudur. Bununla ilgili esas soru, üyelik statüsünün KKTC tarafından iktisap edilmesinin TDT'ye üye olan devletler açısından zımni bir tanıma beyanı anlamına gelip gelmediğidir. KKTC'nin uluslararası hukuka göre bir devlet niteliğinde olup olmadığı hususu ayrı bir çalışmanın konusu olup eldeki analiz bakımından bu husus konu dışı bırakılmıştır. Bu noktada KKTC'nin uluslararası hukuk pratiğinin de kabul ettiği beyan edici görüş uyarınca, tanıma şartına bağlı olmaksızın, milleti, ülkesi ve hükümeti ile birlikte bir devlet niteliğine sahip olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.²⁷

Konumuz bakımından cevaplamaya çalışacağımız ilk soru KKTC'nin uluslararası bir örgüt olan TDT'ye gözlemci üyeliği meselesinin uluslararası hukuktaki hangi kurallar ile açıklanması gerektiğidir. Uluslararası hukukun süjesi olarak devleti devlet yapan yegâne hakkı egemenliktir. Devlet egemenliği ilkesine göre, her devletin kendi yasalarını yapma, kendi kendini yönetme ve üçüncü taraf müdahalesi olmadan dış ilişkiler kurma ve yürütme hakkı ve yetkisi vardır. Diğer bir ifadeyle devlet olmanın doğal bir işlevi olan egemenlik hakkı gereğince devlet, uluslararası anlaşmalara taraf olabilir, uluslararası örgütlere katılabilir, başka devletlerle diplomatik ilişkiler kurabilir. Dolayısıyla uluslararası hukuk normları uyarınca devlet niteliğinde olan KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği -hatta olası bir tam üyeliği- devlet egemenliği hakkının kullanılmasından ibarettir. Uluslararası örgütlere üyelik egemen devletler için bir hak olup, kurucu anlaşma ile getirilen üyelik kriterlerini sağlayan KKTC'nin TDT'de gözlemci üyelik statüsünü iktisap etmesine uluslararası hukuk bakımından bir engel bulunmamaktadır.

Bununla birlikte KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği, AB ve ABD tarafından toprak bütünlüğü ilkesinin ve bu ilkenin koruma altına alındığı BM Şartı'nın ihlali

olarak görülmektedir. Uluslararası hukukta toprak bütünlüğü ilkesi, kapsamı bakımından bir devletin varlığının ve sınırlarının üçüncü devletler tarafından kuvvet kullanılarak sonlandırılması veya değiştirilmesini önlemeye yönelik bir koruma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸ Bu ilkenin bir istisnası vardır ki o da halkların kendi kaderini tayin (self-determinasyon) hakkıdır. BM Genel Kurulu tarafından 24.10.1970 tarihinde kabul edilen 2625(XXV) sayılı "Birleşmiş Milletler Andlaşması'na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi"nde toprak bütünlüğü ilkesi "tüm halkı temsil eden bir hükümetin varlığı" koşulu ile varlık bulmuştur. Ayrıca aynı bildiriye kendi kaderini tayin hakkının uygulanma şekilleri belirtilmiştir. Buna göre: "Egemen ve bağımsız bir Devletin kurulması, serbest bir şekilde bağımsız bir Devletle birleşme veya bütünleşme veya bir halkın serbestçe tayin ettiği diğer herhangi bir siyasi statüye kavuşması, o halkın kendi kaderini tayin etme hakkının uygulanmasının şekillerini teşkil eder."²⁹

Anılan bildiriye her ne kadar devletin bölünmez bütünlüğünün korunmasına toprak bütünlüğüne vurgu yapmak suretiyle özel bir önem atfedilmişse de bu ilke ayırım yapmadan bütün toplumu temsil eden bir hükümetin varlığı koşuluna bağlanmıştır. KKTC örneğindeki gibi ayrımcılığa ve etnik temizlik politikasına maruz kalmış Kıbrıs Türklerinin ayrılarak yeni bir devlet kurması toprak bütünlüğü ilkesini ihlal etmez, self-determinasyon hakkının kullanılmasından ibarettir. Açıklanan sebeplerle KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği genel uluslararası tepkilerin aksine toprak bütünlüğü ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır. Bu eylemin hukuka uygunluğu devletlerin egemenliği ilkesinden gelir ve egemenlik yetkisinin kullanılması ile ilgilidir.

Devletler, aralarındaki nüfus, yüzölçümü, ekonomik durum gibi faktörlerden bağımsız olarak egemen eşit uluslararası hukuk kişileridir. Dolayısıyla devletler, uluslararası anlaşmalara taraf olma veya uluslararası örgütlere üye olma gibi çeşitli enstrümanlar aracılığıyla diğer devletlerle ilişkiler kurma kapasitesine sahiptirler.³⁰ Uluslararası hukuk uyarınca bir devlet olarak karşımıza çıkan KKTC'nin uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan devlet egemenliği ve devletlerin egemen eşitliği ilkelerinin getirdiği haklardan ve uluslararası hukuki kişiliği gereği sahip olduğu diğer devletlerle ilişki kurma kabiliyetinden yoksun olduğunun ileri sürülmesi bahsi geçen ilkelere aykırılık doğurmaktadır. KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği -hatta olası bir tam üyeliği-

devlet niteliğine haiz olmanın en önemli getirisi olan egemenlik yetkisinin kullanılmasından ibarettir.

İkinci olarak açıklanması gereken husus KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği TDT'ye üye olan diğer devletler açısından zımnî bir tanıma beyanı anlamına gelip gelmediği hususudur. Yukarıda da izah etmeye çalıştığımız ve Nahçıvan Anlaşması'nda da belirtildiği üzere TDT, anlaşmalar yapabilen, mülk edinebilen ve edindiği mülkü elden çıkarabilen, mahkemelere davacı veya davalı olarak katılabilen, banka hesabı açıp nakdi varlıklar üzerinde işlem yapabilme kapasitesi bulunan bir uluslararası örgüttür. Diğer bir ifadeyle TDT'nin uluslararası kişiliği mevcuttur ve bunun sonucu olarak haklar ve yükümlülükler edinebilmektedir. Bu kişilik kendisini oluşturan devletlerle ilişkili olsa da o devletlerden müstakil bir hukuki kişiliktir. Dolayısıyla bir uluslararası örgütün davranışı doğrudan üye devletlerin davranışı sayılamayacaktır. Nitekim BM tarafından tanınan bir devletin tüm BM üyeleri tarafından tanınmadığı durumlar da mevcuttur. Örneğin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) BM üyesi olmasına karşın, BM üyesi olan Türkiye tarafından tanınmamaktadır. İzah edilen bütün bu sebeplerle KKTC'nin TDT'ye gözlemci üye olması TDT'ye tam üye olan Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan bakımından KKTC'nin *de jure* tanınması anlamına gelmemektedir.

Sonuç

Bir devletin uluslararası bir örgüte üyeliği, o örgütün üyesi olarak kabul edilmesi ve diğer üyelerle eşit haklara ve yükümlülükler sahip olması anlamına gelir. Bununla birlikte üyelerin tamamı tarafından tanınmayan bir devletin uluslararası örgüte üyeliği, bu devletin uluslararası hukuka göre tanınması anlamına gelmemektedir.

Devletlerin egemenlik hakları gereği uluslararası anlaşmalara taraf olabilme ve örgütlere katılabileme kapasitesi bulunmaktadır. 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi'nin 1. maddesi uyarınca kalıcı bir nüfusu/milleti, üzerinde etkin kontrol sağladığı ülkesi, hükümeti ve diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi bulunan entiteler devlet niteliğindedir. Egemenlik hakkı devlet olmanın getirdiği doğal bir haktır. Uluslararası hukuka göre bir devlet olan KKTC'nin bir uluslararası örgüte üye olamayacağını iddia edilmesi egemenlik hakkına ciddi bir kısıtlama anlamına gelecektir. Bu durum, uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan devletlerin egemen eşitliği ilkesine de aykırılık doğuracaktır.

Uluslararası hukuk, devletlerin egemenliği ve egemen eşitliği ilkeleri üzerine kuruludur ve devletlerin birbirlerini tanıma hakkı, bu ilkelerden kaynaklanır. Devletlerin tanınması tek taraflı bir işlem olup, bir devletin başka bir

Uluslararası örgütlere üyelik egemen devletler için bir hak olup, kurucu anlaşma ile getirilen üyelik kriterlerini sağlayan KKTC'nin TDT'de gözlemci üyelik statüsünü iktisap etmesine uluslararası hukuk bakımından bir engel bulunmamaktadır.

devleti tanınması durumunda, tanıyan devletin kendi egemen kararı ile tanıma işlemini gerçekleştirmesi anlamına gelmektedir. Her ne kadar tanıma ile tanınan devlet açısından hukuki etkiler doğacak olsa da (uluslararası anlaşmalar yapma, uluslararası sorumluluk hukuku kapsamına dâhil olma vb.) bu etkiler tanınan devlet ile tanıyan devlet arasındaki ilişkilerle kısıtlı olacaktır.

TDT'nin uluslararası kişiliği mevcuttur ve bunun neticesi olarak haklar ve yükümlülükler edinebilmektedir. Buna bağlı olarak TDT kendi davranış alanına/kapasitesine sahip olmaktadır. Ancak örgütün davranışı doğrudan doğruya üye devletlerin davranışı sayılamaz. KKTC'nin TDT'de gözlemci üye statüsü kazanması onu oluşturan devletlerden ayrı bir uluslararası hukuki kişiliğe sahip olan TDT bakımından zımnî tanıma anlamına gelebilse de diğer üyeler bakımından aynı sonucu doğurmamaktadır. Her ne kadar uluslararası toplum tarafından KKTC'nin gözlemci üyeliğine yoğun bir reaksiyon gösterilmiş olsa da bu reaksiyonun hukukun tatbik edilmesi niyetinden ziyade politik kaygılarla ortaya çıkmış olduğu açıktır. Nitekim uluslararası hukuku oluşturan, uygulayan ve bununla bağlılık iradesini ortaya koyanın yine aynı uluslararası toplum olduğu görülmektedir. Özetle, siyasi saiklerle yapılan açıklamalar bir kenara bırakıldığında geriye kalan uluslararası hukukun, KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliğine karşı çıkmak bir yana bu üyeliğe dayanak olacak birçok ilkedden meydana geldiğini ifade etmeliyiz. Sonuç olarak, KKTC'nin TDT'ye gözlemci üyeliği uluslararası hukuka uygun olup bu durumun tanıma bakımından neticesi yalnızca TDT bakımından doğmaktadır. TDT'nin KKTC'yi gözlemci üye olarak kabul etmesi, örgüte tam üye olan Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan tarafından tanınması anlamına gelmemektedir. Kaldı ki ilerleyen süreçte KKTC'nin üye devletler tarafından *de jure* tanınması halinde bile bu durum, bahsi geçen bu egemen devletlerin farklı devletlerle ilişki kurma iradesini kullanmasından ibaret olacaktır. Üçüncü devletlerin, tanımaya ve uluslararası bir örgüte üyeliğe tepkisi ise uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan devletlerin egemenliği ve devletlerin egemen eşitliği ilkeleriyle çelişki teşkil edecektir.

Sonnottlar

- 1 Anlaşma metni için bkz.: R.G. 15.07.2010 tarih ve 27642 sayı
- 2 Bildiri metni için bkz.:
https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395
- 3 TÜRKSOY, 12 Temmuz 1993 tarihinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan arasında imzalanan TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşma ile kurulmuştur. TÜRKSOY'un altı kurucu üyesinin yanında Altay Cumhuriyeti, Gagavuz Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti ve Tiva Cumhuriyeti'nden oluşan sekiz gözlemci üyesi bulunmaktadır. Kuruluşun amacı, Türk dili konuşan ülkelerin ve halkların kültür ve sanatının korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması ile bu ülkeler arasındaki kültürel işbirliğinin sürdürülerek sağlanmasıdır. TÜRKSOY Resmi İnternet Sitesi için bkz.:
<https://www.turksoy.org/>
- 4 21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında imzalanan İstanbul Anlaşması ile TÜRKPA'nın kuruluşu gerçekleşmiştir. TÜRKPA'nın kurucu anlaşması olan İstanbul Anlaşması'nın 1. maddesine göre TÜRKPA bir danışma organı niteliğinde olup organları; Asamble Konseyi, Genel Kurul ve Sekreteryadır. Macaristan Ulusal Meclisi, Anlaşma'ya taraf olmamakla birlikte gözlemci üye statüsüne sahiptir. TÜRKPA Resmi İnternet Sitesi için bkz.:
<https://turkpa.org/tr/>
- 5 TÜRKPA 8. Genel Kurulu toplantısının ardından açıklama yapan ve dönemin TÜRKPA Dönem Başkanı ve TBMM Başkanı olan Binali Yıldırım'ın açıklamaları için bkz.:
https://turkbirdev.org/i_kktc-turkpa-gozlemci-uye.html
- 6 TÜRKPA 11. Genel Kurulu için bkz.:
<https://www.sde.org.tr/turkpa-11-genel-kurulu-turk-dili-konusan-degil-turkuz-bolge-analiz-352>
- 7 Erkiner, H. H., Eray, İ. "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı". Güvenlik Stratejileri Dergisi (2022), s. 226.
- 8 Bu husus Uluslararası Adalet Divanı kararlarında da açıkça görülmektedir. Divan, 1949 tarihli BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini Konusundaki Danışma Görüşü'nde "... uluslararası toplum üyelerinin büyük çoğunluğunu temsil eden elli Devletin, uluslararası hukuka uygun olarak, yalnızca kendileri tarafından tanınan bir kişiliği değil, uluslararası taleplerde bulunma kapasitesiyle birlikte uluslararası kişiliğe sahip bir tüzel kişilik meydana getirme gücüne sahip olduğu..." şeklindeki görüşünü belirtmiştir. (International Court of Justice, "Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations", Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 174).
- 9 Türk Devletleri Teşkilatı, Çalışma Esasları, 1. Madde.
- 10 UN Charter Article 4, url.: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- 11 Çağırın M. E., *Uluslararası Örgütler*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), s. 228.
- 12 Avrupa Birliği Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi 11 Mart 2014 tarihinde kabul ettiği 234/2014 sayılı "Üçüncü Ülkelerle İşbirliği için Ortaklık Belgesi" ile siyasi destek sunmak ve küresel zorluklara yanıt vermek, Avrupa'nın uluslararası boyutunun projelendirilmesi, AB şirketleri için pazara erişim ile ticaret, yatırım ve iş fırsatlarının artırılması; kamu diplomasisi ve akademik işbirliğini teşvik etmek gibi hususlarda özel bir işbirliği mekanizması getirilmiştir. Bu mekanizma ile AB, bireysel üyeliğin dışında diğer ülkelerle de uluslararası ilişkiler kurmakta ve çeşitli alanlarda nüfuz sahibi olmaktadır. Regulation (EU) No 234/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 Establishing a Partnership Instrument for Cooperation with Third Countries, *Official Journal of the European Union*, 2014.
- 13 Nahçıvan Anlaşması, 16. Madde.
- 14 Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Resmi Belgeler, İstanbul, 2014, ss 39-44.
- 15 Erkiner H. H., Eray İ., a.g.e., s. 229.
- 16 AB Dış İlişkiler Servisi beyanının tamamı için bkz.: Cyprus: Statement of the Spokesperson on the observer status for Turkish Cypriot secessionist entity in Organisation of Turkic States, url: https://www.eeas.europa.eu/eeas/cyprus-statement-spokesperson-observer-status-turkish-cypriot-secessionist-entity-organisation_en?s=340
- 17 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı cevabının tamamı için bkz.: https://www.mfa.gov.tr/no_-340_-ab-nin-kktc-nin-turk-devletleri-teskilati-na-gozlemci-uyeligine-dair-aciklamasi-hk.tr.mfa
- 18 KKTC Dışişleri Bakanlığı cevabının tamamı için bkz.: <https://mfa.gov.ct.tr/response-by-the-foreign-minister-tahsin-ertugruloğlu-to-the-eu-statement-on-the-observer-membership-of-thetnc-to-the-organization-of-turkic-states/>
- 19 Açıklamanın tamamı için bkz.:
<https://tr.euronews.com/2022/11/15/abd-turk-devletleri-teskilatinin-kuzey-kibrisa-gozlemci-statusu-veren-kararini-redde-diyou>
- 20 Kelsen H., "Recognition in International Law: Theoretical Observations", *The American Journal of International Law*, Vol. 35, No. 4, (1941), p. 605.
- 21 Montevideo Convention on Rights and Duties of States, (1933), url.:
<https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=0800000280166aef>
- 22 Shaw M., *Uluslararası Hukuk*, trc. Acer Y., Kaya İ., Demirtepe M. T., Şimşek G. E., (Ankara: TÜBA, 2018), s. 316.
- 23 Kul M. C., "Recognition of States in International Law", *The II International Conference: Contemporary Problems of Law*, (Baku: 2010), p. 259.
- 24 Çağırın M. E., *Devletin Tek Taraflı İşlemleri*, (Ankara: Platin Yayınları, 2005), s. 193.
- 25 Pazarıcı H., a.g.e., s. 375.
- 26 Kelsen H., *ibid.*, p. 613.
- 27 KKTC'nin uluslararası hukuka göre devlet niteliği ile ilgili bkz.: Çağırın M. E., *Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri*, (Platin Yayınları, 2005), ss. 195-207.
- 28 Marxsen C., "Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea", *Heidelberg Journal of International Law (HJIL)*, Vol. 75 (2015), p. 10.
- 29 Koçak M., "Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23 Sayı 38, (2018), s. 103.
- 30 Lauterpacht H., *Oppenheim's International Law: Vol I, Eight Edition*, (London, 1955), p. 263.